

Rohepöörde tähendusloome

Helen Sooväli-Sepping

Tallinna Tehnikaülikooli rohepöörde ja kestliku arengu nõunik ja vanemteadur,
Tallinna Ülikooli vanemteadur

Ühiskondlikel muutustel on märkimisväärne mõju keelele ja sõnavarale. Muutused kutsuvad esile uue sõnavara kasutuselevõtu ja muutuda võib ka grammatiline struktuur. Kuidas, millises kontekstis ja kes uut sõnavara kasutab, võib mõjutada hoiakuid ühiskondliku muutuse suhtes. See omakorda kujundab kasutusele võetud uute sõnade tähendusvälja ja kasutusviisi. Sõnal on jõud – sõnade kasutusviis kujundab meie hoiakuid ühiskondlikesse muutustesse.

Järgnevalt vaatleme, milliseid sõnu kasutatakse eesti keeles rohepöörde kontekstis, mida need sõnad tähendavad ja kuidas need on ühiskonnas vastu võetud. Artikkel ei põhine teaduslikul uuringul, vaid autori kui uue sõnavara aktiivse kasutaja tähelepanekutel ja kogemustel.

Rohepööre – narri meest, mitte mehe nime?

Kuidas ja kust rohepööre ikkagi meie sõnavarasse imbus ja tegevuste suunajaks sai? Eesti Vabariigi Valitsuse pressiteadetes ilmus *rohepööre* 2019. aastal. Rohepööre on defineeritud dokumendis „Rohereformi tegevusplaan 2023–2025“¹ kui ühiskonna ja majanduse tasakaalus ümberkujundamine, vähendades inimtegevuse negatiivset mõju keskkonnale, tugevdades ettevõtete konkurentsivõimet ja pakkudes seeläbi inimestele kvaliteetset elu puhtas keskkonnas. *Rohepööre* on selgelt eesmärgistatud ning ajaraamiga Euroopa Liidu suunatud tegevused, keskendudes kliimaneutraalsuse saavutamisele aastaks 2050. Eestis on rohepöördega seonduvat käsitletud mitu aastat, kuid *rohepöörde* kui termini tähendus on jäänud hägusaks ja see on ühiskonda ka polariseerinud. Et rohepööre tähistab Euroopa Liidu roheline kokkuleppe sisu teavad vähesed, samas sõna ennast kasutatakse palju. Nii ongi *rohepöörde* sõna saanud meedias omajagu kriitikat. Näiteks tollane majandus- ja taristuminister Taavi Aas on ERR-i veebisaates „Otses ühistemajast“ 2021. aastal arvanud selle sõna kohta nii: „Mulle absoluutselt ei meeldi sõna *rohepööre*. Sellist asja ei ole olemas. Ei ole niimoodi, et me pöörame kõik teise lehekülje ja me olemegi kõik pururohelised. Ja energeetikas need protsessid ammugi ei toimu niimoodi. On olemas protsess, pööret kui sellist, et midagi muutub äkki, ei ole.“²

Miks ei meeldi, sarnaselt Taavi Aasaga, paljudele Eesti inimestele sõna *rohepööre*? Kas probleem on sõnas *roheline* või *pööre* või hoopis milleski muus?

Alustame rohelisest värvist. Roheline on Eesti inimese jaoks enamasti positiivse tähendusvarjundiga värv, tähistades kevadet, tärkamist, lootust ja loodust. Eestlase enesekirjeldus põhineb paljuski loodusel. Keele ja värvi seoseid uuriv teadlane Mari Uusküla

¹ Riigikantselei. [Rohereformi tegevusplaan 2023–2025](#).

² ERR. [Aas: rohepööret ei ole olemas, on protsess](#). 01.10.2021.

on kirjutanud, et „Lääne kultuurides on rohelist peetud eelkõige kevade sümboliks, kuna tärkav muru ja puhkevad pungad meenutavad meile taassündi, elu, viljakust, noorust ja kasvamist. Sellest tulenevalt väljendatakse „rohelisega“ „keskkonda ja jätkusuutlikkust propageerivaid liikumisi või nende pooldajaid, nt roheline olema, roheliselt mõtlema, roheline liikumine, roheline eluviis, roheline ideoloogia, roheline energia, roheline partei, roheline erakond, roheline punkt, roheline harta, roheline pealinn või roheline raamat.“³

Kui *roheline* on valdavalt positiivsuse varjundiga sõna, siis kas on probleem *pöördes*? Eesti Keele Instituudi „Sünonüümisõnastik“⁴ annab sellele sõnale kaks tähendust.

- 1) käänak, käänd, käänukoht, pöörang, teepöörang, käänang, pöörak, teepöörak, pööre, teepööre, pöörd, koold, looge
- 2) murrang, pöördejark, murranguaeg, murrangujark, pööre, pördeaeg, pördepunkt, pördemoment, teelahe, suur muutus, risttee, teetähis

Niisiis võib *pööre* tähistada nii väikest muutust, nihet kui ka murrangut. Paljud poliitikud ja eksperdid on kasutanud selle sõna teist tähendust, vihjates kiirele ja radikaalsele muutusele. Võimalik, et just seeläbi on tekkinud avalikkuses hoiak, et *pööre* tähistab kiireloomulist, põhimõttelist muutust, uue lehekülje pööramist.

Rohepööre on tõlge ingliskeelsest väljendist *green transition*, mis otsetõlkes tähendab ‘rohelist üleminekut’. Euroopa Komisjoni tekstides on *rohepöörde* määratlus eesti tõlkijate kaudu tõlgitud tihtipeale kui ‘kestlikule majandusele (majandusmudelile) üleminek’. Põhjamaades kasutatakse roheleppest rääkides sõnapaari *grøn omstilling* (taani ja norra keel), *grön omställning* (rootsi keel), kus *omställa* tähendab ‘teisenemist’. Inglise keeles tähendab *transition* ‘üleminekut’. Olgu veel mainitud, et akadeemilises kirjanduses on kasutusel ka *green transformation*, mida saab tõlkida kui ‘rohelist muutust, muundumist’.

Arutelukäiku kokku võttes võime tõdeda, et *rohepöörde* sõnas on *pööre* eesti keeles laetud tähendusväljaga, vihjates näiteks võimupöördele (näiteks juunipööre), totaalsele muutusele, revolutsioonile. Suured ja järsud muutused tekitavad ühiskonnas hirmu, see omakorda annab sõnale negatiivse konnotatsiooni ja seda tajudes tekib vastasseis.

Rohepööre on toodud eesti keelde tähistamiseks uut poliitilist tegutsemisvälja Euroopa Liidus ja on seeläbi poliitiliselt laetud sõna. Euroopa Liidu poliitilise põhijoone aastani 2028 suhtes kriitilised olevad poliitikud ja eksperdid kritiseerivad ka sõna ennast. Ütlus „narri meest, mitte mehe mütsi/nime“ siin ei kehti – sõna ei meeldi, sest poliitilised suunised ei meeldi. Seetõttu on poliitikute poolt ning ministriumites leiutatud ja kasutusele võetud uued sõnad: *roheline*, ja *rohereform*, mis on sisuliselt sünonüümid *rohepöördele*. Ajaloo huvides meenutame tähelepanuväärset seika, et roheleppe poliitiliste seisukohtade esmasel tutvustamisel Riigikogu ees 2021. aastal kasutas peaminister Kaja Kallas *rohepöörde* sünonüümina metafoorselt terminit *viigrihüpe*: „1996. aasta Tiigrihüppe programmi käivitamisel kasutas president

³ M. Uusküla. [Elav, rõõmus ja vallatu roheline keeles, meeles ja sümboolikas](#). – Sirp 07.05.2021.

⁴ Sünonüümisõnastik, märksõna [pööre](#).

Lennart Meri kõnekäändu „kes hiljaks jääb, see ilma jääb“. Sellise eluterve suhtumisega peaksime lähenema ka rohepöördele, mida Läänemere ohustatud liigi järgi võiks koduselt kutsuda ka Viigrihüppeks.⁵ See tiigrihüppega sarnane metafoor avalikkuses kasutusele ei läinud ja võibolla ongi parem – Läänemeres elavad viigrid ei suuda oma kehakuju tõttu hüpata.

Heal lapsel mitu nime?

Rohepilt keelekasutuses on veelgi kirjum kui eespool mainitud sai. Enne Euroopa roheleppe ametlikku jõustumist olid Eestis juba kasutusel sõnapaarid *kestlik üleminek* ja *säästev areng* kui keskkonnajalajälje vähendamist markeerivaid tegevused. Tekstides kasutatakse läbisegi selliseid väljendeid nagu *kestlik üleminek*, *roheline üleminek*, *jätkusuutlik üleminek*, *kestlik kasv*, *kliimaneutraalsusele üleminek*, *süsinkneutraalsusele üleminek*. Kuna neid sõnu on palju, siis on sõnad muutunud tühjaks, õõnsaks – neil puudub avalikkuse jaoks arusaadav tähendusväli. Sama on juhtunud sõnapaariga *kestlik areng*, mille üks ühele sünonüümid on nii *säästev areng* kui ka *jätkusuutlik areng*.⁶ Kuigi eksperdid on teinud üleskutseid võtta kasutusele vaid üks termin, näiteks *kestlik areng* või *kestlikkus (sustainability)*, on Eesti ametkondades jätkuvalt läbisegi kasutusel kõik kolm terminit, muutes regulatiivsed tekstid keeliliselt mitmekesisemaks, kuid tähenduselt segasemaks. Olen korduvalt pidanud vastama küsimusele „mis vahe on kestlikul ja säästval arengul“ või „kas jätkusuutlik areng ja säästev areng on erinevad asjad“. Kestlikkuse kui tühja tähistaja krooniks on säästva arengu seadus⁷, mis jõustus juba 01.04.1995 (kus seetõttu ei ole kasutatud ka sõna *kestlik*, kuna see sõna on tulnud kasutusele hiljem) ja mida ei ole Eesti õigusruumis rakendatud. Kestlikku arengut seostatakse ÜRO säästva arengu 17 eesmärgiga, kuid *kestlik areng* terminina ei pea neid eesmärke sisaldama.

Kestlik areng ei ole *rohepöörde* sünonüüm, ehkki seda arvamust kuuleb nii koosolekulaua taga kui virtuaalses aruteluruumis. *Kestlik areng* tähistab väiksema keskkonnajäljega ja sotsiaalselt lõhet vähendavat inimtegevust. Euroopa rohelepe ja seeläbi rohepöörde on teadlikult distantseerunud ÜRO kestliku arengu eesmärkidest, loonud enda raamistiku, mida iseloomustab muu hulgas kasvuhoonegaaside vähendamine, digi-rohekaksikpöörde, Euroopa konkurentsivõime kasv, õiglase üleminek, majanduskasv ja kliimaneutraalne Euroopa aastaks 2050.

Lõpetuseks

Rohepöördeteemaline sõnavara kuulub praegu Eestis suhteliselt kitsa ringkonna keelekasutusse. Seda kasutavad era- ja avaliku sektori eksperdid, kes igapäevatoos rohepöörde valdkondi arendavad, samuti poliitikud ja ajakirjanikud, kes valdavalt seda teemat avalikkusele vahendavad. Eesti ühiskonna jaoks tekitab uus sõnavara võõristust ja põhjuseid selleks on mitu, kuid olulisim neist on tihtilugu negatiivse varjundiga avalik arutelu nii traditsioonilises kui sotsiaalmeedias, mistõttu jääb sõnum häguseks ja see tekitab segadust. Rohepöörde on olemuselt pikk, aastakümneid vältav muutus ning selle muutuse jooksul kujuneva sõnavara

⁵ ERR. [Kallas kutsus käivitama Viigrihüppet](#). 16.03.2021.

⁶ Säästva Eesti Instituut. [Säästva arengu sõnaseletusi](#). SEI väljaanne nr 1. Tallinn, 2000.

⁷ RT I, 10.11.2016, 16.

tähendusväljad saavad selgemaks ja ühiskonnale omaseks aja jooksul. Rohepööre on nõudlike eesmärkidega ulatuslik poliitiline plaan, mis tuleneb kliimamuutuse vastu võitlemisest ning kliimamuutusega kohanemisest. Raske on nõustuda kriitikutega, et *rohepööre* on eesti keeles halb sõna. Sõnal ei ole häda midagi, iseasi, kui poliitilised plaanid ei meeldi. See tähendab, et kohalikul argitasandil on need plaanid aastaid olnud lahti mõtestamata. Teaduslik arutelu kestliku ülemineku teemadel on teadusringkondades kestnud 50 aastat, Euroopa poliitilisel tasandil vähemalt 15 aastat. Eesti aruteluruumi jõudis kestliku ülemineku teemade kimp mitmeid aastaid hiljem, kui rohepöörde suuniseid pidi hakkama kohalikus õigusruumis rakendama.

Rohepööre on täpne termin iseloomustamaks Euroopa Liidus planeeritud ning toimivaid protsesse. Rohepööre on muutus (pööre – suur muutus), millel on eesmärgid ning tulemusnäitajad. Hüpaku viiger, lainetagu rohe või reformitagu rohet – *rohepööre* on keeleliselt täpne termin kliimanetraalsuse saavutamise protsessi kirjeldamiseks. *Nomen est omen.*